

تأثیر درس پژوهی بر عملکرد تحصیلی درس مطالعات اجتماعی دانش آموزان

مریم تقوایی یزدی^۱

پذیرش: ۹۸/۱۰/۲

دریافت: ۹۸/۹/۴

چکیده

هدف پژوهش حاضر بررسی تأثیر درس پژوهی بر عملکرد تحصیلی درس مطالعات اجتماعی دانش آموزان سال پنجم ابتدایی شهر ساری بوده است. روش پژوهش، شبه آزمایشی بوده است. جامعه آماری این پژوهش ۵۲۸۵ از دانش آموزان پایه پنجم شهر ساری در سال تحصیلی ۹۷-۹۸ تشکیل دادند. نمونه آماری این پژوهش شامل ۵۲ نفر از دانش آموزان پایه پنجم ابتدایی است که در دو کلاس ۲۶ نفره مشغول به تحصیل بوده‌اند که در یکی از این کلاس‌ها، ابزار مورد نظر اجرا شد (گروه آزمایش) و در گروه دیگر ابزار مورد نظر استفاده قرار نگرفت (گروه گواه). برای انتخاب نمونه از روش نمونه‌گیری تصادفی چندمرحله‌ای استفاده شد. پس از آموزش به دو شیوه درس پژوهی و سنتی، عملکرد تحصیلی در هر دو گروه از طریق آزمون کتبی با محتوا و سطوح شناختی مشابه، یک هفته پس از آموزش اندازه‌گیری شد و نتیجه آزمون در دو گروه مورد مقایسه قرار گرفت. سئوالات در شش سطح یادگیری به یاد سپردن، فهمیدن، کاربرد، تحلیل، نقد و ارزیابی و خلق و آفرینش طراحی شده و بازه نمره آزمون از صفر تا ۲۰ بود. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از نرم‌افزار SPSS و از آزمون T نمونه‌های مستقل و T زوجی برای آزمون فرضیات استفاده شده است. نتایج تحقیق نشان داد که رویکرد درس پژوهی بر عملکرد تحصیلی درس مطالعات اجتماعی در دانش آموزان پایه پنجم ابتدایی تأثیر معناداری دارد. این تأثیر در شش سطح یادگیری به یاد سپردن، فهمیدن، کاربرد، تحلیل، نقد و ارزیابی و خلق و آفرینش معنادار بوده است. به طور کلی نتایج تحقیق نشان داد استفاده از رویکرد درس پژوهی موجب بهبود عملکرد تحصیلی دانش آموزان در درس مطالعات اجتماعی می‌شود.

کلیدواژه‌ها: درس پژوهی، عملکرد تحصیلی، درس مطالعات اجتماعی.

۱. دانشیار گروه مدیریت آموزشی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه آزاد اسلامی، ساری، ایران. m_taghvaeeyazdi@yahoo.com

مقدمه

امروزه توجه به بهبود عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان و پیشگیری از افت تحصیلی و عوارض ناشی از آن، از اهداف عمده نظام آموزش و پرورش جوامع مختلف است. از طرف دیگر، عملکرد تحصیلی فراگیران در سیستم‌های آموزشی ارتباط مستقیمی با راهبردهای تدریس و یادگیری خواهد داشت. محققان همواره به دنبال یافتن پاسخی برای پر کردن خلاءهای یادگیری، رفع مشکلات و کمبودهای ناشی از نقص در فرآیند تدریس و یادگیری بوده‌اند. آنها به دنبال راههایی بوده‌اند که تمرینات روزمره و خسته کننده را به تجربیات یادگیری تعاملی و لذت‌بخش برای اداره شاگردان تغییر دهند، به طوری که دانش‌آموزان مبانی اساسی و لازم و مفاهیم عمیق دروس را درک کنند (حسینی نسب و لطف‌اللهی، ۱۳۹۳). در سال‌های اخیر «درس پژوهی» به عنوان الگویی مؤثر برای ایجاد تحول در آموزش از طریق تولید و ترویج دانش حرفه‌ای معلمان، روشنگر جهت‌گیری‌های متفاوتی از اقدامات معمول در این حوزه است. این پژوهش‌ها بیشتر بر مدرسه و کلاس درس استوار است و می‌کوشد معلمان را بیش از پیش در تصمیم‌گیری‌های مربوط به شیوه‌های بهبود کیفیت آموزشی مدارس مشارکت دهد (صفاریان و فلاح و میرحسینی، ۱۳۸۹).

سرعت رشد دانش بشری به گونه‌ای است که به طور مستمر قواعدی نوین جای قواعد قبلی را می‌گیرد و فراگیران باید به دانش و مهارت‌هایی مجهز باشند که در چالش‌های دنیای نوین در تنگنا قرار نگیرند این هدف معلمان و متخصصان آموزش و پرورش را ملزم می‌سازد تا روش‌های تدریسی را به کار گیرند که به چنین دانش و مهارت‌هایی منجر شود. بر این اساس یکی از بزرگ‌ترین اهداف نظام های آموزش و پرورش امروزی، توسعه و تغییر روش های تدریس فراگیران است، تا شرایطی را فراهم کنند که فراگیران از طریق روشهای پژوهش، به جای انتقال مستقیم معلومات، به اطلاعات و دانش دست یابند (بایراکتار^۱، ۲۰۱۷). در این راستا آن چه امروزه مورد توجه صاحب نظران و پژوهشگران است استفاده از روش های فعال به جای روش های غیر فعال یا سنتی می‌باشد (جلالی فرزام، ۱۳۹۲). درس پژوهی الگوی ژاپنی پرورش حرفه‌ای معلمان در مدرسه است و در عمل به گسترش فرهنگ یادگیری در مدرسه یاری می‌رساند و محیطی را فراهم می‌سازد تا معلمان از یکدیگر بیاموزند، دانش حرفه‌ای خود را ارتقاء دهند، به بازبینی و بازاندیشی در رفتار آموزش و تربیتی خود بپردازند و بیش از پیش به نیازها و نحوه تعامل با دانش‌آموزان توجه کنند (خاکباز و همکاران، ۱۳۹۰). این الگوی «پژوهش در آموزش و یادگیری» تاثیر زیادی بر پرورش حرفه‌ای معلمان، بهبود کیفیت تدریس، تداوم تغییر برای بهسازی آن به مدرسه، بهبود یادگیری دانش‌آموزان و جلب مشارکت فعال معلمان در تبیین آرمان و برنامه عمل و اداره اثربخش مدرسه برای بازسازی آن به مثابه سازمان یادگیرنده دارد (میرشمشیری و همکاران، ۱۳۸۹). تجربه‌های گوناگون از اجرای درس پژوهی در کلاس‌های درس نشان می‌دهد که معلمان در فرایند درس-پژوهی همراه با دانش‌آموزان فرصت‌های غنی برای سازماندهی تعامل اثربخش در کلاس درس، آموختن از یکدیگر و بهسازی آموزش متناسب با شرایط حرفه‌ای خود به ویژه از طریق بهبود تعامل میان دانش‌آموزان و معلمان به دست می‌آورند (سرکارآرانی، ۱۳۹۴). بنابراین با توجه به این که در آمادگی یادگیری درس تعلیمات اجتماعی به عنوان یک موضوع محوری در آموزش و پرورش، نگرش‌ها و ویژگی‌های شخصیتی از قبیل کنجکاوی، آمادگی برای پذیرش، عدم قطعیت، خلاقیت و ابتکار، حساسیت به محیط اجتماعی، مطرح می‌گردد استفاده از روش تدریس درس پژوهی در این درس برای افزایش یادگیری و عملکرد تحصیلی ضرورت دارد (شهلائی، ۱۳۹۳).

نتایج این پژوهش از سویی تاثیر رویکرد درس پژوهی را بر عملکرد تحصیلی درس مطالعات اجتماعی نشان خواهد داد. به عبارت دیگر نتایج این پژوهش، کارآمدی یا ناکارآمدی این روش را در آموزش درس مطالعات اجتماعی پنجم ابتدایی نشان خواهد داد و برنامه‌ریزان دوره ابتدایی و معلمان درس مطالعات اجتماعی، سیاستگذاران و برنامه‌ریزان آموزش و پرورش می‌توانند از نتایج این تحقیق برای برنامه ریزی در راستای استفاده یا عدم استفاده از این روش در جهت پرورش مهارت حل مسئله دانش‌آموزان و به تبع آن بهبود یادگیری درس مطالعات اجتماعی آنان بهره گیرند. علاوه بر این نتایج این تحقیق، دانشجویان و محققان را در تحقیقات آینده بر روی این روش در سایر دروس و سایر مقاطع یاری خواهد کرد. لذا این پژوهش به دنبال پاسخ به این سؤال اساسی است: رویکرد درس پژوهی بر عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان کلاس پنجم ابتدایی شهر ساری چه تاثیری دارد؟

^۱. Bayraktar

فرضیات ویژه پژوهش به شرح زیر می‌باشد:

- درس پژوهی بر به یاد سپردن درس مطالعات اجتماعی دانش‌آموزان تأثیر معناداری دارد.
- درس پژوهی بر فهمیدن درس مطالعات اجتماعی دانش‌آموزان تأثیر معناداری دارد.
- درس پژوهی بر کاربرد درس مطالعات اجتماعی دانش‌آموزان تأثیر معناداری دارد.
- درس پژوهی بر تحلیل درس مطالعات اجتماعی دانش‌آموزان تأثیر معناداری دارد.
- درس پژوهی بر نقد و ارزیابی درس مطالعات اجتماعی دانش‌آموزان تأثیر معناداری دارد.
- درس پژوهی بر خلق و آفرینش درس مطالعات اجتماعی دانش‌آموزان تأثیر معناداری دارد.

پیشینه پژوهش

- محمدی و حسنی (۱۳۹۸) در تحقیقی با عنوان «بررسی تأثیر فرایند درس پژوهی بر توسعه حرفه‌ای معلمان» به نتایج زیر دست یافتند: بین نمرات توسعه‌ی حرفه‌ای معلمان شرکت کرده در فرایند درس پژوهی و معلمان شرکت نکرده در این فرایند تفاوت معناداری وجود دارد. همچنین نتایج نشان داد که بین نمرات معلمان شرکت کرده و شرکت نکرده در فرایند درس پژوهی در استانداردهای طراحی و برنامه‌ریزی آموزشی، ایجاد و حفظ جو یادگیری، اجرا و انجام تدریس، سنجش و برقراری ارتباط با نتایج یادگیری، ارزیابی و انعکاس یادگیری و آموزش، همکاری بیشتر معلمان، فعالیت در جهت توسعه‌ی حرفه‌ای دانش‌محتوایی، تکنولوژی آموزشی تفاوت معناداری وجود دارد از این رو می‌توان گفت که درس پژوهی می‌تواند توسعه حرفه‌ای معلمان را افزایش دهد. پوراحمدعلی و همکاران (۱۳۹۷) در تحقیقی تحت عنوان «شناسایی عوامل مؤثر بر کاربرد درس پژوهی در مدارس ابتدایی استان مازندران» به نتایج زیر دست یافتند: که از مصاحبه‌ها ۸۵ مفهوم و ۵ مقوله کلی حاصل شد که شامل: جنبه انسانی (خلافت، مسئولیت‌پذیری و انتقادپذیری)، جنبه ساختاری (تجهیزات فناورانه، نظارت، برنامه‌ها، حجم کار معلم، نسبت تعداد معلم به دانش‌آموز و به کارگیری نتایج)، جنبه فرهنگی (کار تیمی، فرهنگ مدرسه‌ای، اعتقاد و تعهد به تأثیر درس پژوهی، همکاری خانواده، روحیه پژوهشگری معلمان و مدیران، همکاری معلمان به جای رقابت)، جنبه مدیریتی (پشتیبانی، روند امتیازدهی، حمایت مسئولین، تأمین بودجه، حمایت سایر عوامل اجرایی مدرسه و زمان) و جنبه پداگوژیک (تبادل تجارب مفید آموزشی، کارگاه‌های آموزشی، سبک‌های نوین تدریس، تیم استانی درس پژوهی، محتوای آموزشی، تبدیل ارزشیابی کمی به توصیفی و طراحی آموزشی) بود. فرزانه پور و همکاران (۱۳۹۶) در تحقیقی با عنوان «واکاوی اصول حاکم بر اجرای مطلوب برنامه درسی درس پژوهی» به نتایج زیر دست یافتند: از مجموع یافته‌های این پژوهش ۲۴۵ کد مفهومی در زمینه برنامه درسی اجرا شده درس پژوهی استخراج و در ۵ مؤلفه اصلی و ۳۷ ریز مؤلفه دسته‌بندی شد. یافته‌ها نشان داد که به منظور اجرای موفق برنامه درسی درس پژوهی باید اصولی همچون توجه به کار تیمی، تدریس تعاملی، تفکر تعاملی، جامعیت علمی، ویژگی‌های اساتید و پیگیری مسئولیت‌ها بر اجرا حاکم باشد. فتحی عمادآبادی (۱۳۹۴) پژوهشی با عنوان «اثربخشی الگوی چندمحوری شفیع‌آبادی و درس پژوهی بر انگیزش شغلی معلمان شهرستان سروستان» انجام دادند. روش مورد استفاده شبه‌آزمایشی بوده است. نتایج نشان داد که الگوی چندمحوری شفیع‌آبادی بر انگیزش شغلی تأثیر معنادار دارد و درس پژوهی نیز بر انگیزش شغلی تأثیر معنادار دارد و بین اثربخشی الگوی چندمحوری شفیع‌آبادی با درس پژوهی بر انگیزش شغلی جز در بعد استقلال تفاوت معناداری وجود ندارد که اثربخشی الگوی چندمحوری در بعد استقلال از درس پژوهی بیشتر است و نتایج در طول زمان پایدار است. شهلائی (۱۳۹۳) در تحقیقی با عنوان «بررسی وضعیت برنامه‌های درس پژوهی در مدارس ابتدایی و ارایه‌ی راهکارهای سازنده در جهت بهبود آن» که به این نتیجه رسیدند که میزان توجه به آموزش و آمادگی معلمان جهت شرکت در درس پژوهی بالا است. معلمان توجه و آگاهی کافی از اهداف درس پژوهی در مدارس را دارند. معلمان شناخت و توجه کافی به نحوه طراحی برنامه‌های درس پژوهی در مدارس ابتدایی را دارند. معلمان شناخت و توجه کافی از نحوه اجرای درس پژوهی را دارا می‌باشند. براساس بررسی روی جامعه آماری، میزان

شناخت و توجه به ارزشیابی درس پژوهی در مدارس ابتدایی بالا می باشد. میزان توجه معلمان به کاربرد اصول و فنون در هر یک از مراحل یاددهی - یادگیری درس پژوهی بالا است. قاضی (۱۳۹۳) در تحقیقی با عنوان «بررسی تاثیر الگوی درس پژوهی در ایجاد رویکرد سازمان یادگیرنده در مدارس» که در مدارس ابتدایی سه شهرستان چالوس، نوشهر و نور اجرا شد به این نتیجه رسید که فرایند درس پژوهی، با فراهم کردن زمینه برای توسعه حرفه‌ای معلمان، نقش قابل توجهی در تبدیل مدارس به سازمان‌های یادگیرنده دارد. جلیل‌وند (۱۳۹۳) در پژوهشی تاثیر «رویکرد درس پژوهی» را در بهبود عملکرد دانش آموزان در درس ریاضی دوره متوسطه اول شهر همدان بررسی کرد. نتایج تحقیق نشان داد استفاده از این رویکرد در تدریس به میزان معناداری عملکرد دانش آموزان را در درس ریاضی بهبود بخشید. چمن‌نژاد و فدوی (۱۳۹۳) تحقیقی با عنوان «بررسی تاثیر درس پژوهی بر پیشرفت تحصیلی درس ریاضی (مطالعه موردی: شهرستان میناب)» انجام دادند. نتایج نشان می دهد که بین درس پژوهی با پیشرفت تحصیلی رابطه معنادار مثبت وجود دارد. همچنین، یافته ها نشان می دهد با توجه به معنادار بودن مقادیر t به ازای هر واحد تغییر در متغیر درس پژوهی به میزان ۰/۹۸ در متغیر پیشرفت تحصیلی تغییرات حاصل گردیده است. منصوری (۱۳۹۳) نقش آموزش مبتنی بر رویکرد درس پژوهی را بر میزان تفکر انتقادی و پیشرفت درسی دانش آموزان پایه سوم متوسطه اول شهر کرمانشاه بررسی کرد. نتایج تحقیق نشان داد استفاده از این روش تاثیر معناداری در پیشرفت تحصیلی دانش آموزان داشته است. جلالی فرزام (۱۳۹۲) میزان موفقیت اجرای طرح درس پژوهی را در مدارس استثنایی دوره ابتدایی شهر همدان بررسی کرد. نتایج نشان داد که طرح درس پژوهی میزان موفقیت دانش آموزان مدارس استثنایی دوره ابتدایی را افزایش داده است. به عبارت دیگر طرح درس پژوهی میزان تبادل نظر، مسئولیت پذیری، ارتباط گروهی، مهارت پژوهش و پژوهشگری و مهارت مشاهده دقیق دانش آموزان استثنایی را افزایش داده است. اسدی فرد (۱۳۹۲) در پژوهشی با عنوان «تجربه جهانی درس پژوهی» اشاره می کند که رشد روزافزون درس پژوهی در امریکا که ۱۲۱ مدرسه را در ۸۲ ایالت و بیش از ۹۲۲ معلم درگیر خود کرده باعث رشد پیشرفت در بکارگیری درس پژوهی در امریکای شمالی می باشد. زمینه‌هایی که موجب افزایش بکارگیری درس پژوهی در امریکای شمالی شده عبارتند از: رشد علاقه به شیوه درس پژوهی، فهم عمیق تر از درس پژوهی، افزایش حمایت از درس پژوهی و افزایش پژوهش در درس پژوهی و توسعه منابع و ابزار در این زمینه.

لوی و هوریکان^۱ (۲۰۱۸) در مطالعه‌ای با عنوان «استفاده از درس پژوهی برای حمایت از توسعه دانش در آموزش و پرورش ابتدایی: بینشی از کلاس های درس اولیه» به این نتیجه رسیدند که درس پژوهی موجب تسهیل در یادگیری و فهم آموزشی بسیار یک پارچه و قوی می شود. بجولند و موسولد^۲ (۲۰۱۸) در تحقیقی که با عنوان «درس پژوهی در آموزش و پرورش: یادگیری یک مورد چالشی» در نوروز انجام دادند به این نتیجه رسیدند که برخی از جنبه های اصلی درس پژوهی فراموش شده بودند. معلمان برای تحقیقات خود سؤال پژوهشی تدوین نکرده بودند و میزان تمرکز آنها در ساماندهی درس و یادگیری دانش آموز کم بوده است بنابراین تاثیر این روش در یادگیری دانش آموزان قابل مشاهده نبوده است. نگانگ و همکاران (۲۰۱۷) در تحقیقی که با عنوان «حمایت اصولی از درس پژوهی» در مدارس مالزی پس از ۵ سال مطالعه طولی به این نتیجه رسیدند که بعد از اجرای درس پژوهی این تغییرات در مدارس به وجود آمد: معلمان بیشتر به دنبال روشهای جدید برای تدریس در کلاس بودند، از ایده های دانش آموزان بیشتر حمایت کردند و بیشتر تلاش کردند اشتباهاتشان را تصحیح کنند، وفاداریشان به مدرسه افزایش یافت، انتظارشان برای تعالی افزایش یافت و به طور کلی رشد حرفه ای شان بهبود یافت. همه این شرایط به بهبود عملکرد تحصیلی دانش آموزان در این مدارس منجر شد. نوربچ و یلون^۳ (۲۰۱۶) با عنوان «تاثیر درس پژوهی در عملکرد معلم، دانش آموز و مدرسه» نشان داد عملکرد تحصیلی دانش آموزان دارای اختلال یادگیری با روش درس پژوهی بهبود می یابد. همچنین عملکرد معلمان نیز بهتر می شود اما ارزیابی عملکرد مدرسه از پیچیدگی بیشتری

^۱. Leavy, Hourigan

^۲. Bjuland & Mosvold

^۳. Norwich, Ylonen

برخوردار است. سرکار آرانی و همکاران^۱ (۲۰۱۲) در تحقیق خود با عنوان «تأثیر درس پژوهی بر توسعه حرفه‌ای معلمان در ژاپن» به این نتیجه رسیدند که درس پژوهی امکان گفتگوی معلمان با یکدیگر و استفاده از تجربیات یکدیگر را فراهم می‌کند لذا به بهبود آموزشی آنها کمک می‌کند و فضای بهتری را در کار در مدرسه به وجود می‌آورد تا شوق یادگیری را در دانش‌آموزان به وجود آوردند، لذا موجب بهبود عملکرد دانش‌آموزان می‌شود.

روش پژوهش

پژوهش حاضر از نظر روش، شبه آزمایشی و از لحاظ هدف، کاربردی است. جامعه آماری این پژوهش را کلیه دانش‌آموزان پایه پنجم ابتدایی شهر ساری در سال تحصیلی ۱۳۹۸-۱۳۹۷ تشکیل می‌دهند که بر اساس آمار اداره کل آموزش و پرورش استان مازندران، تعداد آنها برابر با ۵۲۸۵ نفر بوده است. برای انتخاب نمونه از روش نمونه‌گیری تصادفی چندمرحله‌ای استفاده شد بدین صورت که در مرحله نخست از بین مدارس ابتدایی شهر ساری در سال تحصیلی ۹۸-۹۷ به تصادف یک مدرسه انتخاب شد. در مرحله دوم از بین دو کلاس پایه پنجم به صورت تصادفی یکی از آنها به عنوان گروه کنترل و کلاس دیگر به عنوان گروه آزمایش جایگزین شد. لازم به ذکر است که کلاس بندی دانش‌آموزان در ابتدای سال بر اساس حروف الفبا (حروف اول نام خانوادگی دانش‌آموزان) انجام شده بود. نمونه آماری این تحقیق شامل ۵۲ نفر از دانش‌آموزان پایه پنجم ابتدایی است که در دو کلاس ۲۶ نفره تحصیل می‌کنند که در یکی از این کلاس‌ها، ابزار مورد نظر اجرا شد (گروه آزمایش) و در گروه دیگر ابزار مورد نظر استفاده قرار نگرفت (گروه گواه). تعداد دانش‌آموزان هر یک از این کلاس‌ها ۲۶ نفر بوده است. از آنجا که این پژوهش از نوع شبه آزمایشی است، حجم نمونه انتخاب شده برای چنین پژوهش‌هایی کافی است (کوهن و مانیون^۲، ۲۰۰۰). در این پژوهش علاوه بر این که انتخاب آزمودنی‌ها به صورت تصادفی انجام گرفت و کلاس بندی ابتدای سال نیز بر اساس حرف اول نام خانوادگی دانش‌آموزان انجام شده بود؛ آزمودنی‌های پژوهش از لحاظ پایه تحصیلی و جنس که بر عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان موثرند کنترل شدند. بدین معنی که همه آزمودنی‌ها از پایه پنجم انتخاب شدند و جنس همه آنها پسر بود. جهت گردآوری اطلاعات در این تحقیق از دو روش کتابخانه‌ای و آزمایش استفاده شده است. محقق به بررسی و مطالعه پایان‌نامه‌های تحصیلی، کتب منتشر شده خارجی و داخلی، مقالات علمی و پژوهشی پرداخته است. در روش دوم برای جمع‌آوری داده‌ها از روش آزمایش استفاده شده است. در روش آزمایش، همه متغیرها به جز یکی (متغیر مستقل) ثابت یا کنترل شده باقی می‌مانند و محقق متغیر مستقل خود را تغییر می‌دهد تا ببیند چه دگرگونی‌هایی در متغیر وابسته پدید می‌آید و سپس این دگرگونی‌ها را به دقت ثبت می‌کند. برای آن که بتوان دریافت که تغییرات پیدا شده در متغیر مستقل چگونه بر نتیجه آزمایش تأثیر می‌گذارد، محقق باید موضوع هایش را به یک گروه کنترل و دست کم یک گروه آزمایشی تقسیم کند. هدف از ایجاد گروه کنترل آن است که مبنایی برای مقایسه ایجاد شود. افراد این گروه در موقعیت آزمایشی و تحت تأثیر یک متغیر مستقل قرار می‌گیرند و سپس واکنش‌هایشان با واکنش‌های گروه آزمایشی در برابر متغیر مستقل تغییر یافته، مقایسه می‌شوند. پژوهشگر با مقایسه واکنش‌های این دو گروه، می‌تواند درباره تأثیر تغییر متغیر مستقل به نتیجه‌گیری مهمی دست یابد.

در روش اجرای تحقیق، جامعه نمونه به دو گروه آزمایش و کنترل تقسیم شد. در گروه آزمایش، روش درس پژوهی اجرا شد، در صورتی که در گروه کنترل این روش اجرا نشد. قبل از شروع آزمایش، آزمون درس مطالعات اجتماعی یک بار در بین دو گروه اجرا شد. سپس در گروه آزمایش تدریس درس دهم (کشور ما چگونه اداره می‌شود؟) در دو هفته با استفاده از روش تدریس درس پژوهی انجام شد. بدین صورت که ابتدا معلمان این مدرسه (در قالب تیم مشاورتی) با تشریح مساعی و با شرکت در جلسات هم‌اندیشی پیرامون اهداف و محتوای درس، به یک برنامه مقدماتی برای تدریس دست یافتند. در این راستا جلسات متعددی برگزار شد و ضمن بحث و تبادل نظر و در اختیار قرار دادن تجربیات و مهارت‌های آموزشی آموزگاران پایه، طرح درسی تنظیم شد. طی دو مرحله تدریس و بازبینی، مشکلات در این خصوص شناسایی و

^۱. Sarkar Arani et.al

^۲. Cohen & Manion

بررسی شد. در مرحله بعد دو نفر از معلمان این مدرسه در کلاس درس حضور یافتند و بر نحوه تدریس معلم نظارت کردند و در جلسه بعدی معلمان با بیان مشکلات یادگیری دانش آموزان سعی در ارائه راه حل نمودند. بدین صورت در دو هفته تدریس ادامه یافت. اما در گروه کنترل تدریس این فصل به شیوه معمولی سخنرانی توسط آموزگار انجام شد. پس از آموزش به دو شیوه، میزان یادگیری در هر دو گروه از طریق آزمون کتبی با محتوا و سطوح یادگیری مشابه، یک هفته پس از آموزش اندازه گیری شد و نتیجه آزمون در دو گروه مورد مقایسه قرار گرفت. با توجه به ماهیت موضوع و روش تحقیق از ابزار پرسشنامه استفاده شده است که برای سنجش میزان یادگیری درس دهم مطالعات اجتماعی (کشور ما چگونه اداره می شود؟) در دانش آموزان مورد استفاده قرار گرفت. سئوالات در شش سطح یادگیری به یادسپاری (۲ سوال)، فهمیدن (۲ سوال)، کاربرد (۲ سوال)، تحلیل (۲ سوال)، نقد و ارزیابی (۲ سوال)، خلق و آفرینش (۱ سوال) طراحی شده و بازه نمره آزمون از صفر تا ۲۰ بود. برای روایی از مشورت با اساتید محترم، کارشناسان حوزه آموزش در ارتباط با سئوالات پرسشنامه استفاده گردید و سنجش انطباق محتوای پرسشنامه با سئوالات تحقیق و داده های مورد نیاز و به عبارتی روایی پرسشنامه به تأیید رسیده است. برای تجزیه و تحلیل داده های حاصل از اجرای پژوهش حاضر با توجه به اهداف از پیش تعیین شده از نرم افزار آماری SPSS استفاده شده است. نتایج تحقیق در دو بخش توصیفی و استنباطی ارائه شده است. در بخش آمار توصیفی از شاخص های آمار توصیفی و در بخش تحلیل استنباطی از آزمون T نمونه های مستقل برای آزمون فرضیات تحقیق استفاده شده است.

یافته های پژوهش

نتایج پیش آزمون درس مطالعات اجتماعی

– در این پژوهش قبل از استفاده از ابزار آموزشی، ابتدا یک مرحله پیش آزمون در هر دو کلاس اجرا شد. به نحوی که یک آزمون ۲۰ نمره ای در دو کلاس اجرا شد که ۲ نمره آن به سطح یادگیری به یاد سپردن، ۴ نمره به سطح فهمیدن، ۴ نمره به سطح کاربرد، ۴ نمره به سطح نقد و ارزیابی و ۲ نمره به سطح خلق و آفرینش اختصاص داشت.

جدول ۱. نتایج پیش آزمون دو گروه کنترل و آزمایش

گروه	فراوانی	حداقل نمره	حداکثر نمره	میانگین	انحراف استاندارد
آزمایش	۲۶	۱۱	۲۰	۱۶/۴	۲/۳
کنترل	۲۶	۱۲	۲۰	۱۶/۱	۲/۶

جدول شماره ۱ نشان می دهد در گروه آزمایش، کمترین نمره آزمون برابر با ۱۱، بالاترین نمره برابر با ۲۰ و میانگین برابر با $16/4 \pm 2/6$ به دست آمده است. در گروه کنترل، کمترین نمره آزمون برابر با ۱۲، بالاترین نمره برابر با ۲۰ و میانگین برابر با $16/1 \pm 2/3$ به دست آمده است. نمرات پیش آزمون مطالعات اجتماعی در دو گروه در سطوح یادگیری مختلف مورد بررسی قرار گرفته است:

سطح یادگیری به یاد سپردن

این سطح با استفاده از ۲ سوال (۲ نمره) مورد بررسی قرار گرفت.

جدول ۲. نتایج پیش آزمون دو گروه کنترل و آزمایش در سطح یادگیری به یاد سپردن

گروه	فراوانی	حداقل نمره	حداکثر نمره	میانگین	انحراف استاندارد
آزمایش	۲۶	۰	۲	۱/۲	۰/۵
کنترل	۲۶	۰	۲	۱/۱	۰/۵

جدول شماره ۲ نشان می دهد در گروه آزمایش، کمترین نمره آزمون برابر با ۰، بالاترین نمره برابر با ۲ و میانگین برابر با 0.5 ± 1.2 به دست آمده است. در گروه کنترل، کمترین نمره آزمون برابر با ۰، بالاترین نمره برابر با ۲ و میانگین برابر با 0.5 ± 1.1 به دست آمده است.

سطح یادگیری فهمیدن

این سطح با استفاده از ۲ سؤال دو نمره‌ای مورد بررسی قرار گرفت.

جدول ۳. نتایج پیش آزمون دو گروه کنترل و آزمایش در سطح یادگیری فهمیدن

گروه	فراوانی	حداقل نمره	حداکثر نمره	میانگین	انحراف استاندارد
آزمایش	۲۶	۱	۴	۲/۵	۰/۷۵
کنترل	۲۶	۱	۴	۲/۷	۰/۶۳

جدول شماره ۳ نشان می دهد در گروه آزمایش، کمترین نمره آزمون برابر با ۱، بالاترین نمره برابر با ۴ و میانگین برابر با 0.75 ± 2.5 به دست آمده است. در گروه کنترل، کمترین نمره آزمون برابر با ۱، بالاترین نمره برابر با ۴ و میانگین برابر با 0.63 ± 2.7 به دست آمده است.

سطح یادگیری کاربرد

این سطح با استفاده از ۲ سؤال دو نمره‌ای مورد بررسی قرار گرفت.

جدول ۴. نتایج پیش آزمون دو گروه کنترل و آزمایش در سطح یادگیری کاربرد

گروه	فراوانی	حداقل نمره	حداکثر نمره	میانگین	انحراف استاندارد
آزمایش	۲۶	۱	۴	۲/۵	۰/۶۸
کنترل	۲۶	۱	۴	۲/۲	۰/۵۹

جدول شماره ۴ نشان می دهد در گروه آزمایش، کمترین نمره آزمون برابر با ۱، بالاترین نمره برابر با ۴ و میانگین برابر با 0.68 ± 2.5 به دست آمده است. در گروه کنترل، کمترین نمره آزمون برابر با ۱، بالاترین نمره برابر با ۴ و میانگین برابر با 0.59 ± 2.2 به دست آمده است.

سطح یادگیری تحلیل

این سطح با استفاده از ۲ سؤال دو نمره‌ای مورد بررسی قرار گرفت.

جدول ۵. نتایج پیش آزمون دو گروه کنترل و آزمایش در سطح یادگیری تحلیل

گروه	فراوانی	حداقل نمره	حداکثر نمره	میانگین	انحراف استاندارد
آزمایش	۲۶	۱	۴	۲/۸	۰/۵۷
کنترل	۲۶	۱	۴	۲/۵	۰/۶۳

جدول شماره ۵ نشان می دهد در گروه آزمایش، کمترین نمره آزمون برابر با ۱، بالاترین نمره برابر با ۴ و میانگین برابر با 0.57 ± 2.8 به دست آمده است. در گروه کنترل، کمترین نمره آزمون برابر با ۱، بالاترین نمره برابر با ۴ و میانگین برابر با 0.63 ± 2.5 به دست آمده است.

سطح یادگیری نقد و ارزیابی

این سطح با استفاده از ۲ سؤال دو نمره‌ای مورد بررسی قرار گرفت.

جدول ۶. نتایج پیش آزمون دو گروه کنترل و آزمایش در سطح یادگیری نقد و ارزیابی

گروه	فراوانی	حداقل نمره	حداکثر نمره	میانگین	انحراف استاندارد
آزمایش	۲۶	۱	۴	۲/۵	۰/۶۷
کنترل	۲۶	۰	۴	۲/۳	۰/۹

جدول شماره ۶ نشان می دهد در گروه آزمایش، کمترین نمره آزمون برابر با ۱، بالاترین نمره برابر با ۴ و میانگین برابر با $۰/۶۷ \pm ۲/۵$ به دست آمده است. در گروه کنترل، کمترین نمره آزمون برابر با ۰، بالاترین نمره برابر با ۴ و میانگین برابر با $۰/۹ \pm ۲/۳$ به دست آمده است.

سطح یادگیری خلق و آفرینش

این سطح با استفاده از ۱ سؤال دو نمره‌ای مورد بررسی قرار گرفت.

جدول ۷. نتایج پیش آزمون دو گروه کنترل و آزمایش در سطح یادگیری خلق و آفرینش

گروه	فراوانی	حداقل نمره	حداکثر نمره	میانگین	انحراف استاندارد
آزمایش	۲۶	۰	۲	۱/۵	۰/۴
کنترل	۲۶	۰	۲	۱/۳	۰/۳

جدول شماره ۷ نشان می دهد در گروه آزمایش، کمترین نمره آزمون برابر با ۰، بالاترین نمره برابر با ۲ و میانگین برابر با $۰/۴ \pm ۱/۵$ به دست آمده است. در گروه کنترل، کمترین نمره آزمون برابر با ۰، بالاترین نمره برابر با ۲ و میانگین برابر با $۰/۳ \pm ۱/۳$ به دست آمده است.

نتایج پس آزمون درس مطالعات اجتماعی

در این پژوهش بعد از استفاده از ابزار آموزشی، یک مرحله پیش آزمون در هر دو کلاس اجرا شد. به نحوی که یک آزمون ۲۰ نمره‌ای در دو کلاس اجرا شد که ۲ نمره آن به سطح یادگیری به یاد سپردن، ۴ نمره به سطح فهمیدن، ۴ نمره به سطح کاربرد، ۴ نمره به سطح نقد و ارزیابی و ۲ نمره به سطح خلق و آفرینش اختصاص داشت.

جدول ۸. نتایج پس آزمون گروه کنترل و آزمایش

گروه	فراوانی	حداقل نمره	حداکثر نمره	میانگین	انحراف استاندارد
آزمایش	۲۶	۱۳	۲۰	۱۷/۷	۱/۹
کنترل	۲۶	۱۲	۲۰	۱۶/۴	۲/۱

جدول شماره ۸ نشان می دهد در گروه آزمایش، کمترین نمره آزمون برابر با ۱۳، بالاترین نمره برابر با ۲۰ و میانگین برابر با $۱/۹ \pm ۱۷/۷$ به دست آمده است. در گروه کنترل، کمترین نمره آزمون برابر با ۱۲، بالاترین نمره برابر با ۲۰ و میانگین برابر با $۲/۱ \pm ۱۶/۴$ به دست آمده است. نمره پس آزمون در درس مطالعات اجتماعی در دو گروه در سطوح یادگیری به یاد سپردن، فهمیدن، کاربرد، تحلیل، نقد و ارزیابی، خلق و آفرینش مورد بررسی قرار گرفته است:

سطح یادگیری به یاد سپردن

این سطح با استفاده از ۱ سؤال (دو نمره) مورد بررسی قرار گرفت.

جدول ۹. نتایج پس آزمون دو گروه کنترل و آزمایش در سطح شناختی یادداری

گروه	فراوانی	حداقل نمره	حداکثر نمره	میانگین	انحراف استاندارد
آزمایش	۲۶	۰	۲	۱/۷۵	۰/۵۶
کنترل	۲۶	۰	۲	۱/۲	۰/۶۱

جدول شماره ۹ نشان می دهد در گروه آزمایش، کمترین نمره آزمون برابر با ۰، بالاترین نمره برابر با ۲ و میانگین برابر با $۱/۷۵ \pm ۰/۵۶$ به دست آمده است. در گروه کنترل، کمترین نمره آزمون برابر با ۰، بالاترین نمره برابر با ۲ و میانگین برابر با $۱/۲ \pm ۰/۶۱$ به دست آمده است.

سطح یادگیری فهمیدن

این سطح با استفاده از ۲ سؤال دو نمره ای مورد بررسی قرار گرفت.

جدول ۱۰. نتایج پس آزمون دو گروه کنترل و آزمایش در سطح یادگیری فهمیدن

گروه	فراوانی	حداقل نمره	حداکثر نمره	میانگین	انحراف استاندارد
آزمایش	۲۶	۱	۴	۳/۱۹	۰/۵۱
کنترل	۲۶	۰/۷۵	۴	۲/۸۱	۰/۶۸

جدول شماره ۱۰ نشان می دهد در گروه آزمایش، کمترین نمره آزمون برابر با ۱، بالاترین نمره برابر با ۴ و میانگین برابر با $۳/۱۹ \pm ۰/۵۱$ به دست آمده است. در گروه کنترل، کمترین نمره آزمون برابر با $۰/۷۵$ ، بالاترین نمره برابر با ۴ و میانگین برابر با $۲/۸۱ \pm ۰/۶۸$ به دست آمده است.

سطح یادگیری کاربرد

این سطح با استفاده از ۲ سؤال دو نمره ای مورد بررسی قرار گرفت.

جدول ۱۱. نتایج پس آزمون دو گروه کنترل و آزمایش در سطح یادگیری کاربرد

گروه	فراوانی	حداقل نمره	حداکثر نمره	میانگین	انحراف استاندارد
آزمایش	۲۶	۱	۴	۳/۱۷	۱/۳۵
کنترل	۲۶	۰	۴	۲/۳۱	۱/۰۵

جدول شماره ۱۱ نشان می دهد در گروه آزمایش، کمترین نمره آزمون برابر با ۱، بالاترین نمره برابر با ۴ و میانگین برابر با $۳/۱۷ \pm ۱/۳۵$ به دست آمده است. در گروه کنترل، کمترین نمره آزمون برابر با ۰، بالاترین نمره برابر با ۴ و میانگین برابر با $۲/۳۱ \pm ۱/۰۵$ به دست آمده است.

سطح یادگیری تحلیل

این سطح با استفاده از ۲ سؤال دو نمره ای مورد بررسی قرار گرفت.

جدول ۱۲. نتایج پس آزمون دو گروه کنترل و آزمایش در سطح یادگیری تحلیل

گروه	فراوانی	حداقل نمره	حداکثر نمره	میانگین	انحراف استاندارد
آزمایش	۲۶	۰	۴	۲/۹۷	۱/۰۵
کنترل	۲۶	۰	۴	۲/۶۱	۱

جدول شماره ۱۲ نشان می دهد در گروه آزمایش، کمترین نمره آزمون برابر با ۰، بالاترین نمره برابر با ۴ و میانگین برابر با $۲/۹۷ \pm ۱/۰۵$ به دست آمده است. در گروه کنترل، کمترین نمره آزمون برابر با ۰، بالاترین نمره برابر با ۴ و میانگین برابر با $۲/۶۱ \pm ۱$ به دست آمده است.

سطح یادگیری نقد و ارزیابی

این سطح با استفاده از ۲ سؤال دو نمره‌ای مورد بررسی قرار گرفت.

جدول ۱۳. نتایج پس آزمون دو گروه کنترل و آزمایش در سطح یادگیری نقد و ارزیابی

گروه	فراوانی	حداقل نمره	حداکثر نمره	میانگین	انحراف استاندارد
آزمایش	۲۶	۰	۴	۲/۱۷	۱/۷۵
کنترل	۲۶	۰	۳/۷۵	۱/۹	۱/۶

جدول شماره ۱۳ نشان می دهد در گروه آزمایش، کمترین نمره آزمون برابر با ۰، بالاترین نمره برابر با ۴ و میانگین برابر با $۲/۱۷ \pm ۱/۷۵$ به دست آمده است. در گروه کنترل، کمترین نمره آزمون برابر با ۰، بالاترین نمره برابر با $۳/۷۵$ و میانگین برابر با $۱/۶ \pm ۱/۹$ به دست آمده است.

سطح یادگیری خلق و آفرینش

این سطح با استفاده از ۱ سؤال دو نمره‌ای مورد بررسی قرار گرفت.

جدول ۱۴. نتایج پس آزمون دو گروه کنترل و آزمایش در سطح یادگیری خلق و آفرینش

گروه	فراوانی	حداقل نمره	حداکثر نمره	میانگین	انحراف استاندارد
آزمایش	۲۶	۰	۲	۱/۵	۰/۳۵
کنترل	۲۶	۰	۲	۱/۰۱	۰/۶۸

جدول شماره ۱۴ نشان می دهد در گروه آزمایش، کمترین نمره آزمون برابر با ۰، بالاترین نمره برابر با ۲ و میانگین برابر با $۱/۵ \pm ۰/۳۵$ به دست آمده است. در گروه کنترل، کمترین نمره آزمون برابر با ۰، بالاترین نمره برابر با ۲ و میانگین برابر با $۱/۰۱ \pm ۰/۶۸$ به دست آمده است.

تحلیل آماری استنباطی

فرضیه اصلی: درس پژوهی بر عملکرد تحصیلی درس مطالعات اجتماعی دانش آموزان پایه پنجم ابتدایی شهر ساری تاثیر معناداری دارد.

برای آزمون این فرضیه از آزمون T نمونه‌های مستقل استفاده شده است. بدین منظور ابتدا نتایج پیش آزمون و سپس نتایج پس آزمون در دو گروه آزمایش و کنترل مقایسه شده است:

جدول شماره ۱۵. آزمون T نمونه‌های مستقل برای بررسی فرضیه اصلی

نوع آزمون	گروه	فراوانی	میانگین	انحراف استاندارد	آماره t	درجه آزادی	سطح معناداری
پیش آزمون	آزمایش	۲۶	۱۶/۴	۲/۳	-۰/۲۸۹	۵۰	۰/۷۷۴
	کنترل	۲۶	۱۶/۱	۲/۶			
پس آزمون	آزمایش	۲۶	۱۷/۷	۱/۹	-۲/۳۵۶	۵۰	۰/۰۲۳
	کنترل	۲۶	۱۶/۴	۲/۱			

نتیجه آزمون T نمونه‌های مستقل در پیش آزمون نشان می‌دهد میانگین نمره پیش آزمون دو گروه آزمایش و کنترل تفاوت معناداری ندارد (p-value=۰/۷۷۴) اما در پس آزمون (پس از اجرای ابزار آموزشی در گروه آزمایش)، نتیجه آزمون T نمونه‌های مستقل نشان می‌دهد میانگین نمره پس آزمون دو گروه آزمایش و کنترل در فاصله اطمینان ۹۵ درصد و ۵ درصد احتمال خطا از نظر آماری تفاوت معناداری دارد (p-value=۰/۰۲۳). بنابراین می‌توان استدلال کرد روش مورد استفاده تأثیر معناداری در یادگیری درس مطالعات اجتماعی دارد. بنابراین فرضیه تحقیق تایید می‌شود.

فرضیه اول: درس پژوهی بر به یاد سپردن درس مطالعات اجتماعی دانش آموزان تأثیر معناداری دارد. برای آزمون این فرضیه از آزمون T نمونه‌های مستقل استفاده شده است. بدین منظور ابتدا نتایج پیش آزمون و سپس نتایج پس آزمون در دو گروه آزمایش و کنترل مقایسه شده است:

جدول شماره ۱۶. آزمون T نمونه‌های مستقل برای بررسی فرضیه اول

نوع آزمون	گروه	فراوانی	میانگین	انحراف استاندارد	آماره t	درجه آزادی	سطح معناداری
پیش آزمون	آزمایش	۲۶	۱/۲	۰/۵	۰/۳۴۱	۵۰	۰/۵۳۲
	کنترل	۲۶	۱/۱	۰/۵			
پس آزمون	آزمایش	۲۶	۱/۷۵	۰/۵۶	۴/۲۳۱	۵۰	۰/۰۰۱
	کنترل	۲۶	۱/۲	۰/۶۱			

نتیجه آزمون T نمونه‌های مستقل در پیش آزمون نشان می‌دهد میانگین نمره پیش آزمون در سطح یادگیری یادداری در دو گروه آزمایش و کنترل تفاوت معناداری ندارد (p-value=۰/۵۳۲) اما در پس آزمون (پس از اجرای ابزار آموزشی در گروه آزمایش)، نتیجه آزمون T نمونه‌های مستقل نشان می‌دهد میانگین نمره پس آزمون دو گروه آزمایش و کنترل در فاصله اطمینان ۹۵ درصد و ۵ درصد احتمال خطا از نظر آماری تفاوت معناداری دارد (p-value=۰/۰۰۱). بنابراین می‌توان استدلال کرد روش مورد استفاده تأثیر معناداری در یادگیری درس مطالعات اجتماعی در سطح یادگیری یادداری دارد. بنابراین فرضیه تحقیق تایید می‌شود.

فرضیه دوم: درس پژوهی بر فهمیدن درس مطالعات اجتماعی دانش آموزان تأثیر معناداری دارد. برای آزمون این فرضیه از آزمون T نمونه‌های مستقل استفاده شده است. بدین منظور ابتدا نتایج پیش آزمون و سپس نتایج پس آزمون در دو گروه آزمایش و کنترل مقایسه شده است:

جدول شماره ۱۷. آزمون T نمونه‌های مستقل برای بررسی فرضیه دوم

نوع آزمون	گروه	فراوانی	میانگین	انحراف استاندارد	آماره t	درجه آزادی	سطح معناداری
پیش آزمون	آزمایش	۲۶	۲/۵	۰/۷۵	۰/۲۴۱	۵۰	۰/۳۲۴
	کنترل	۲۶	۲/۷	۰/۶۳			
پس آزمون	آزمایش	۲۶	۳/۱۹	۰/۵۱	۵/۲۷۹	۵۰	۰/۰۰۰
	کنترل	۲۶	۲/۸۱	۰/۶۸			

نتیجه آزمون T نمونه‌های مستقل در پیش آزمون نشان می‌دهد میانگین نمره پیش آزمون در سطح یادگیری فهمیدن در دو گروه آزمایش و کنترل تفاوت معناداری ندارد ($p\text{-value}=0/324$) اما در پس آزمون (پس از اجرای ابزار آموزشی در گروه آزمایش)، نتیجه آزمون T نمونه‌های مستقل نشان می‌دهد میانگین نمره پس آزمون دو گروه آزمایش و کنترل در فاصله اطمینان ۹۹ درصد و ۱ درصد احتمال خطا از نظر آماری تفاوت معناداری دارد ($p\text{-value}=0/000$). بنابراین می‌توان استدلال کرد ابزار مورد استفاده تاثیر معناداری در یادگیری درس مطالعات اجتماعی در سطح یادگیری فهمیدن دارد. بنابراین فرضیه تحقیق تایید می‌شود.

فرضیه سوم: درس پژوهی بر کاربرد درس مطالعات اجتماعی دانش آموزان تاثیر معناداری دارد.

برای آزمون این فرضیه از آزمون T نمونه‌های مستقل استفاده شده است. بدین منظور ابتدا نتایج پیش آزمون و سپس نتایج پس آزمون در دو گروه آزمایش و کنترل مقایسه شده است:

جدول شماره ۱۸. آزمون T نمونه‌های مستقل برای بررسی فرضیه سوم

نوع آزمون	گروه	فراوانی	میانگین	انحراف استاندارد	آماره t	درجه آزادی	سطح معناداری
پیش آزمون	آزمایش	۲۶	۲/۵	۰/۶۸	۰/۱۸۵	۵۰	۰/۶۷۳
	کنترل	۲۶	۲/۲	۰/۵۹			
پس آزمون	آزمایش	۲۶	۳/۱۷	۱/۳۵	۳/۳۳۴	۵۰	۰/۰۰۲
	کنترل	۲۶	۲/۳۱	۱/۰۵			

نتیجه آزمون T نمونه‌های مستقل در پیش آزمون نشان می‌دهد میانگین نمره پیش آزمون در سطح یادگیری کاربرد در دو گروه آزمایش و کنترل تفاوت معناداری ندارد ($p\text{-value}=0/673$) اما در پس آزمون (پس از اجرای ابزار آموزشی در گروه آزمایش)، نتیجه آزمون T نمونه‌های مستقل نشان می‌دهد میانگین نمره پس آزمون دو گروه آزمایش و کنترل در فاصله اطمینان ۹۹ درصد و ۱ درصد احتمال خطا از نظر آماری تفاوت معناداری دارد ($p\text{-value}=0/002$). بنابراین می‌توان استدلال کرد روش مورد استفاده تاثیر معناداری در یادگیری درس مطالعات اجتماعی در سطح یادگیری کاربرد دارد. بنابراین فرضیه تحقیق تایید می‌شود.

فرضیه چهارم: درس پژوهی بر تحلیل درس مطالعات اجتماعی دانش آموزان تاثیر معناداری دارد.

برای آزمون این فرضیه از آزمون T نمونه‌های مستقل استفاده شده است. بدین منظور ابتدا نتایج پیش آزمون و سپس نتایج پس آزمون در دو گروه آزمایش و کنترل مقایسه شده است:

جدول شماره ۱۹. آزمون T نمونه‌های مستقل برای بررسی فرضیه چهارم

نوع آزمون	گروه	فراوانی	میانگین	انحراف استاندارد	آماره t	درجه آزادی	سطح معناداری
پیش آزمون	آزمایش	۲۶	۲/۸	۰/۵۷	۰/۹۱۰	۵۰	۰/۵۳۱
	کنترل	۲۶	۲/۵	۰/۶۳			
پس آزمون	آزمایش	۲۶	۲/۹۷	۱/۰۵	۲/۲۸۵	۵۰	۰/۰۱۰
	کنترل	۲۶	۲/۶۱	۱			

نتیجه آزمون T نمونه‌های مستقل در پیش آزمون نشان می‌دهد میانگین نمره پیش آزمون در سطح یادگیری تحلیل در دو گروه آزمایش و کنترل تفاوت معناداری ندارد ($p\text{-value}=0/531$). اما در پس آزمون (پس از اجرای ابزار آموزشی در گروه آزمایش)، نتیجه آزمون T نمونه‌های مستقل نشان می‌دهد میانگین نمره پس آزمون دو گروه آزمایش و کنترل در فاصله اطمینان ۹۵ درصد و ۵ درصد احتمال خطا از نظر آماری تفاوت معناداری دارد ($p\text{-value}=0/010$). بنابراین می‌توان استدلال کرد روش مورد استفاده تأثیر معناداری در یادگیری درس مطالعات اجتماعی در سطح یادگیری تحلیل دارد. بنابراین فرضیه تحقیق تایید می‌شود.

فرضیه پنجم: درس پژوهی بر نقد و ارزیابی درس مطالعات اجتماعی دانش آموزان تأثیر معناداری دارد. برای آزمون این فرضیه از آزمون T نمونه‌های مستقل استفاده شده است. بدین منظور ابتدا نتایج پیش آزمون و سپس نتایج پس آزمون در دو گروه آزمایش و کنترل مقایسه شده است:

جدول شماره ۲۰. آزمون T نمونه‌های مستقل برای بررسی فرضیه پنجم

نوع آزمون	گروه	فراوانی	میانگین	انحراف استاندارد	آماره t	درجه آزادی	سطح معناداری
پیش آزمون	آزمایش	۲۶	۲/۵	۰/۶۷	۰/۱۷۴	۵۰	۰/۷۲۱
	کنترل	۲۶	۲/۳	۰/۹			
پس آزمون	آزمایش	۲۶	۲/۱۷	۱/۷۵	۳/۴۱۰	۵۰	۰/۰۰۱
	کنترل	۲۶	۱/۹	۱/۶			

نتیجه آزمون T نمونه‌های مستقل در پیش آزمون نشان می‌دهد میانگین نمره پیش آزمون در سطح یادگیری نقد و ارزیابی در دو گروه آزمایش و کنترل تفاوت معناداری ندارد ($p\text{-value}=0/721$). اما در پس آزمون (پس از اجرای ابزار آموزشی در گروه آزمایش)، نتیجه آزمون T نمونه‌های مستقل نشان می‌دهد میانگین نمره پس آزمون دو گروه آزمایش و کنترل در فاصله اطمینان ۹۵ درصد و ۵ درصد احتمال خطا از نظر آماری تفاوت معناداری دارد ($p\text{-value}=0/001$). بنابراین می‌توان استدلال کرد روش مورد استفاده تأثیر معناداری در یادگیری درس مطالعات اجتماعی در سطح یادگیری نقد و ارزیابی دارد. بنابراین فرضیه تحقیق تایید می‌شود.

فرضیه ششم: درس پژوهی بر خلق و آفرینش درس مطالعات اجتماعی دانش آموزان تأثیر معناداری دارد. برای آزمون این فرضیه از آزمون T نمونه‌های مستقل استفاده شده است. بدین منظور ابتدا نتایج پیش آزمون و سپس نتایج پس آزمون در دو گروه آزمایش و کنترل مقایسه شده است:

جدول شماره ۲۱. آزمون T نمونه‌های مستقل برای بررسی فرضیه ششم

نوع آزمون	گروه	فراوانی	میانگین	انحراف استاندارد	آماره t	درجه آزادی	سطح معناداری
پیش آزمون	آزمایش	۲۶	۱/۵	۰/۴	۰/۸۲۵	۵۰	۰/۶۷۱
	کنترل	۲۶	۱/۳	۰/۳			
پس آزمون	آزمایش	۲۶	۱/۵	۰/۳۵	۳/۳۸۹	۵۰	۰/۰۰۰
	کنترل	۲۶	۱/۰۱	۰/۶۸			

نتیجه آزمون T نمونه‌های مستقل در پیش آزمون نشان می‌دهد میانگین نمره پیش آزمون در سطح یادگیری خلق و آفرینش در دو گروه آزمایش و کنترل تفاوت معناداری ندارد ($p\text{-value}=0/671$). اما در پس آزمون (پس از اجرای ابزار آموزشی در گروه آزمایش)، نتیجه آزمون T نمونه‌های مستقل نشان می‌دهد میانگین نمره پس آزمون دو گروه آزمایش و کنترل در فاصله اطمینان ۹۹ درصد و ۱ درصد احتمال خطا از نظر آماری تفاوت معناداری دارد ($p\text{-value}=0/000$). بنابراین می‌توان استدلال کرد روش مورد استفاده تاثیر معناداری در یادگیری درس مطالعات اجتماعی در سطح یادگیری خلق و آفرینش دارد. بنابراین فرضیه تحقیق تایید می‌شود.

بحث و نتیجه‌گیری

یافته‌های حاصل از آزمون فرضیه اصلی تحقیق نشان داد که درس پژوهی بر عملکرد تحصیلی درس مطالعات اجتماعی در دانش‌آموزان پایه پنجم ابتدایی تاثیر معناداری دارد. این یافته‌ها با نتایج تحقیقات پیشین در مورد افزایش یادگیری و اثربخشی آموزش از جمله محمدی و حسنی (۱۳۹۸)، پوراحمدعلی و همکاران (۱۳۹۷)، فرزانه پور و همکاران (۱۳۹۶)، فتحی عمادآبادی (۱۳۹۴)، شهلائی (۱۳۹۳)، قاضی (۱۳۹۳)، جلیل‌وند (۱۳۹۳)، چمن‌نژاد و فدوی (۱۳۹۳)، منصور (۱۳۹۳)، جلالی فرزام (۱۳۹۲)، اسدی‌فرد (۱۳۹۲)، لوی و هورینگان (۲۰۱۸)، بجولند و موسولود (۲۰۱۸)، نگانگ و همکاران (۲۰۱۷)، نوریچ و یلون (۲۰۱۶)، سرکارآرانی و همکاران (۲۰۱۲) همخوانی دارد. در تبیین این یافته‌ها گفتنی است که روش درس پژوهی موجب از بین رفتن محدودیت‌ها و مشکلات معلم در کلاس درس می‌شود. درس پژوهی میزان تبادل نظر، مسئولیت‌پذیری، ارتباط گروهی، مهارت پژوهش و پژوهشگری و مهارت مشاهده دقیق دانش‌آموزان را افزایش می‌دهد و بدین ترتیب عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان را بهبود می‌بخشد. درس پژوهی به گسترش فرهنگ یادگیری در مدارس کمک می‌کند و محیطی را فراهم می‌کند که در آن معلمان از یکدیگر بیاموزند، دانش حرفه‌ای خود را ارتقاء دهند و در رفتار خود بازاندیشی کنند و در برنامه‌های تحول مستمر آموزش مشارکت جویند. اصول تدریس مبتنی بر رویکرد درس پژوهی بر مشارکت گروهی دانش‌آموزان، اکتشاف، خودپروی و تعامل آنها با هم و با معلم تاکید دارند و بر فعال بودن و پویا بودن نقش دانش‌آموز تاکید می‌شود. همچنین در خصوص مولفه‌های تشکیل‌دهنده اثربخشی نتایج تحقیقات پیشین نشان داد که فراگیران در گروه درس پژوهی، رضایت بیشتر، نگرش مثبت‌تر، یادگیری بهتر و تغییر عملکرد شایسته‌تری در قیاس با فراگیران گروه روش تدریس سنتی داشتند.

یافته‌های حاصل از آزمون فرضیه اول نشان‌دهنده تایید این فرضیه است. به عبارت دیگر استفاده از روش درس پژوهی تاثیر معناداری در عملکرد تحصیلی درس مطالعات اجتماعی در سطح شناختی یادداری دارد. این نتیجه در تحقیقات محمدی و حسنی (۱۳۹۸)، پوراحمدعلی و همکاران (۱۳۹۷)، فرزانه پور و همکاران (۱۳۹۶)، فتحی عمادآبادی (۱۳۹۴)، شهلائی (۱۳۹۳)، قاضی (۱۳۹۳)، جلیل‌وند (۱۳۹۳)، چمن‌نژاد و فدوی (۱۳۹۳)، خاکباز و همکاران (۱۳۹۰)، کامیابی (۱۳۹۰)، لوی و هورینگان (۲۰۱۸)، سرکار آرانی و همکاران (۲۰۱۲) نیز مشاهده شده است.

نتایج تحقیق حاصل از آزمون فرضیه دوم نشان داد روش درس پژوهی تاثیر معناداری در عملکرد تحصیلی درس مطالعات اجتماعی در سطح شناختی فهمیدن دارد. بنابراین فرضیه تحقیق تایید می‌شود. کامیابی (۱۳۹۰) در تحقیقات خود به این نتیجه

می‌رسد که از آنجایی که در این روش معلمان مهارت حرفه‌ای خود را به علت تبادل نظر با همکارانشان بهبود می‌بخشند توانایی بیشتری در انتقال مطالب درسی به دانش‌آموزان دارند بنابراین دانش‌آموزان در درک مطالب درسی موفق‌تر خواهند بود.

نتایج تحقیق حاصل از آزمون فرضیه سوم نشان داد نمره مطالعات اجتماعی در سطح شناختی کاربرد در گروه آزمایش و کنترل تفاوت معناداری دارد. بدین ترتیب می‌توان استدلال کرد استفاده از روش درس پژوهی، عملکرد تحصیلی درس مطالعات اجتماعی را در سطح کاربرد افزایش می‌دهد. بنابراین فرضیه تحقیق تأیید می‌شود. جلالی فرزام (۱۳۹۲) نیز معتقد است اجرای طرح درس پژوهی به واسطه افزایش میزان تبادل نظر، مسئولیت‌پذیری، ارتباط گروهی، مهارت پژوهش و پژوهشگری و مهارت مشاهده دقیق در کاربرد اطلاعات دانش‌آموزان موفق بوده است. به عبارت دیگر روش تدریس درس پژوهی سبب می‌شود دانش‌آموزان اصول بنیادین موضوع درسی را فرا بگیرند، به تمرین پرداخته، آموخته‌هاشان را به کار ببندند و از مهارت‌های فرایندی حل مسئله، برقراری ارتباط بین شخص، گروه سازی، خود ارزیابی، توانایی هماهنگی با تغییر بهره گیرند.

نتایج تحقیق حاصل از آزمون فرضیه چهارم نشان داد نمره مطالعات اجتماعی در سطح شناختی تحلیل در گروه آزمایش و کنترل تفاوت معناداری دارد. بدین ترتیب می‌توان استدلال کرد استفاده از روش درس پژوهی، عملکرد تحصیلی درس مطالعات اجتماعی را در سطح تحلیل افزایش می‌دهد. بنابراین فرضیه تحقیق تأیید می‌شود. این نتیجه در تحقیقات پورا محمدعلی و همکاران (۱۳۹۷)، فرزانه پور و همکاران (۱۳۹۶)، چمن‌نژاد و فدوی (۱۳۹۳)، منصور (۱۳۹۳)، جلالی فرزام (۱۳۹۲)، موسوی (۱۳۹۱)، خاکباز و همکاران (۱۳۸۷)، لوی و هورینگان (۲۰۱۸)، نگانگ و همکاران (۲۰۱۷)، نوریچ و یلونن (۲۰۱۶)، سرکار آرانی و همکاران (۲۰۱۲) نیز مشاهده شده است. در مجموع نتایج تحقیق نشان می‌دهد که دانش‌آموزان می‌توانند با آموزش، تجربه و مشارکت در فعالیت‌های آموزشی به کشف مفاهیم جدید و تولید اندیشه نو نایل آیند و توانایی تحلیل کردن، تفکیک کردن، مقایسه کردن، بحث کردن، تویل کردن، تفسیر کردن و تجزیه کردن پیدا کنند.

نتایج تحقیق حاصل از آزمون فرضیه پنجم نشان داد نمره مطالعات اجتماعی در سطح شناختی نقد و ارزیابی در گروه آزمایش و کنترل تفاوت معناداری دارد. بدین ترتیب می‌توان استدلال کرد استفاده از روش درس پژوهی، عملکرد تحصیلی درس مطالعات اجتماعی را در سطح نقد و ارزیابی افزایش می‌دهد. بنابراین فرضیه تحقیق تأیید می‌شود. این نتیجه در تحقیقات محمدی و حسینی (۱۳۹۸)، فتحی عمادآبادی (۱۳۹۴)، شهلائی (۱۳۹۳)، قاضی (۱۳۹۳)، جلیل‌وند (۱۳۹۳)، چمن‌نژاد و فدوی (۱۳۹۳)، خاکباز و همکاران (۱۳۹۰)، کامیابی (۱۳۹۰)، لوی و هورینگان (۲۰۱۸)، سرکار آرانی و همکاران (۲۰۱۲) نیز مشاهده شده است. در مجموع نتایج تحقیق نشان می‌دهد که آموزش از طریق درس پژوهی به دانش‌آموزان فرصت خواهد داد که با نقد کردن، رتبه بندی کردن، نمره دادن، قضاوت کردن، ارزیابی کردن و پیش‌بینی کردن قابلیت نقد و ارزشیابی موضوعات را پیدا کنند.

نتایج تحقیق حاصل از آزمون فرضیه ششم نشان داد نمره مطالعات اجتماعی در سطح یادگیری خلق و آفرینش در گروه آزمایش و کنترل تفاوت معناداری دارد. بدین ترتیب می‌توان استدلال کرد استفاده از روش درس پژوهی، عملکرد تحصیلی درس مطالعات اجتماعی را در سطح خلق و آفرینش افزایش می‌دهد. بالاترین سطح یادگیری در نظریه بلوم به خلق و آفرینش اختصاص دارد یعنی فرد یادگیرنده به چنان درک و احاطه‌ای نسبت به موضوع رسیده که قادر است در زمینه آن، به خلق آثار و آفرینندگی جلوه‌های نو و حرف‌های تازه دست بزند. به این ترتیب بالاترین سطح یادگیری، که در بردارنده تمام سطوح قبلی است، زمانی رخ می‌دهد که فرد با اشراف کامل نسبت به تمام جوانب، کاربردها، برداشتها و نقدهای موضوع، می‌تواند به خلق جدیدی در آن زمینه مبادرت ورزد. در نتیجه باید گفت آموزش از طریق درس پژوهی به دانش‌آموزان فرصت خواهد داد که مسایل خود را از طریق اندیشه، کاوش و پژوهش به مدد شواهد گردآوری شده بیازمایند، تجزیه و تحلیل کنند و شخصاً از آنها نتیجه‌گیری کنند.

بر اساس نتایج پژوهش حاضر پیشنهاداتی به شرح زیر ارائه می‌گردد:

نتایج مربوط به آزمون فرضیه اصلی تحقیق نشان داد که روش درس پژوهی بر میزان یادگیری درس مطالعات اجتماعی در دانش‌آموزان پایه پنجم ابتدایی تأثیر معناداری دارد. بنابراین مداخله‌گری در ارتقاء و بهبود استفاده معلمان از روش درس پژوهی احتمالاً در موفقیت دانش‌آموزان در درس مطالعات اجتماعی موثر خواهد بود. لذا توجه به راهکارهایی که ضمن افزایش استفاده معلمان از این روش، موجبات افزایش موفقیت دانش‌آموزان را فراهم می‌کند، امری ضروری و مهم می‌باشد. به نظر می‌رسد

تدوین و اجرای سیاست های انگیزشی و تشویقی برای معلمان برای استفاده از روش تدریس درس پژوهی در این زمینه راهگشا باشد. بنابراین به نظر می رسد تبادل تجربیات موفق معلمان در رابطه با استفاده از روش درس پژوهی به افزایش استفاده از این روش در کلاس درس و به تبع آن بهبود عملکرد تحصیلی دانش آموزان منجر خواهد شد. نتایج مربوط به آزمون فرضیه اول تحقیق نشان داد نمره درس مطالعات اجتماعی دانش آموزان پنجم ابتدایی در گروه آزمایش و کنترل در سطح شناختی به یاد سپردن تفاوت معناداری دارد. به عبارت دیگر استفاده از روش تدریس درس پژوهی بر میزان یادگیری درس مطالعات اجتماعی در سطح شناختی به یاد سپردن در دانش آموزان پایه پنجم ابتدایی تاثیر معناداری دارد. لذا پیشنهاد می شود نحوه استفاده از این روش برای ارائه آموزش غیر مستقیم به دانش آموزان جهت افزایش سطح به یاد سپردن آنان در درس مطالعات اجتماعی توسط اساتید مجرب در قالب کارگاه های آموزشی به معلمان صورت گیرد. نتایج مربوط به آزمون فرضیه دوم تحقیق نشان داد نمره مطالعات اجتماعی دانش آموزان پنجم ابتدایی در گروه آزمایش و کنترل در سطح یادگیری فهمیدن تفاوت معناداری دارد. به عبارت دیگر بکارگیری روش درس پژوهی بر میزان یادگیری درس مطالعات اجتماعی در سطح یادگیری فهمیدن در دانش آموزان پایه پنجم ابتدایی تاثیر معناداری دارد. لذا پیشنهاد می شود این موضوع به صورت کاربردی در جلسات آموزشی آموزش و پرورش مطرح گردد و راهکارهای بهبود سطح فهم دانش آموزان از درس مطالعات اجتماعی با استفاده از درس پژوهی مورد بررسی قرار گیرد. نتایج مربوط به آزمون فرضیه سوم تحقیق نشان داد نمره مطالعات اجتماعی دانش آموزان پنجم ابتدایی در گروه آزمایش و کنترل در سطح شناختی کاربرد تفاوت معناداری دارد. به عبارت دیگر بکارگیری روش درس پژوهی بر میزان یادگیری درس مطالعات اجتماعی در سطح شناختی کاربرد در دانش آموزان پایه پنجم ابتدایی تاثیر معناداری دارد. لذا پیشنهاد می شود دانش آموزان و معلمان که به آزمایش روش های نوین مبادرت می ورزند تشویق شوند. نتایج مربوط به آزمون فرضیه چهارم تحقیق نشان داد نمره مطالعات اجتماعی دانش آموزان پنجم ابتدایی در گروه آزمایش و کنترل در سطح شناختی تحلیل تفاوت معناداری دارد. به عبارت دیگر بکارگیری روش درس پژوهی بر میزان یادگیری درس مطالعات اجتماعی در سطح شناختی تحلیل در دانش آموزان پایه پنجم ابتدایی تاثیر معناداری دارد. لذا پیشنهاد می شود معلمان دانش آموزان را ترغیب کنند که ارتباط بین اطلاعات موجود را پیدا کنند، به تفاوت ها و شباهت ها دقت کنند و سعی کنند برای مسایل راه حل پیدا کنند به نحوی که مسایل پیچیده را به مسایل ساده تقسیم کنند و با طبقه بندی سعی کنند مشکل را تشخیص دهند و تجزیه و تحلیل کنند. نتایج مربوط به آزمون فرضیه پنجم تحقیق نشان داد نمره مطالعات اجتماعی دانش آموزان پنجم ابتدایی در گروه آزمایش و کنترل در سطح شناختی نقد و ارزیابی تفاوت معناداری دارد. به عبارت دیگر بکارگیری روش درس پژوهی بر میزان یادگیری درس مطالعات اجتماعی در سطح شناختی نقد و ارزیابی در دانش آموزان پایه پنجم ابتدایی تاثیر معناداری دارد. لذا پیشنهاد می شود معلمان در راستای بهبود تفکر انتقادی دانش آموزان تلاش کنند. برای رسیدن به این هدف لازم است معلمان خود نیز به سلاح تفکر انتقادی مسلح شوند لذا پیشنهاد می شود کارگاه های آموزشی بدین منظور در قالب آموزش ضمن خدمت برای معلمان برگزار شود. نتایج مربوط به آزمون فرضیه ششم تحقیق نشان داد نمره مطالعات اجتماعی دانش آموزان پنجم ابتدایی در گروه آزمایش و کنترل در سطح شناختی خلق و آفرینش تفاوت معناداری دارد. به عبارت دیگر بکارگیری روش درس پژوهی بر میزان یادگیری درس مطالعات اجتماعی در سطح شناختی خلق و آفرینش در دانش آموزان پایه پنجم ابتدایی تاثیر معناداری دارد. لذا پیشنهاد می شود از دانش آموزان خواسته شود طرح ها و ایده های ابتکاری خود را برای تحلیل و حل مسایل و مشکلات اجتماعی جامعه ارایه دهند. تشویق دانش آموزان به تفکر و اندیشیدن در مسایل پیرامون یکی از راهکارهای بهبود وضعیت خلاقیت دانش آموزان است.

منابع

۱. اسدی فرد، پروین. (۱۳۹۲). تجربه جهانی درس پژوهی. هشتمین سمینار آموزش شیمی ایران. دانشگاه سمنان.
۲. پوراحمدعلی، امیر. شیخی فینی، علی اکبر. زینلی پور، حسین. ایزدی، صمد. (۱۳۹۷). شناسایی عوامل مؤثر بر کاربرد درس پژوهی در مدارس ابتدایی استان مازندران. فصلنامه علمی پژوهشی تدریس پژوهی، سال ششم، شماره دوم، تابستان ۱۳۹۷، صص ۱۴۸-۱۳۱.
۳. جلالی فرزام، اعظم. (۱۳۹۲). میزان موفقیت اجرای طرح درس پژوهی را در مدارس استثنایی دوره ابتدایی شهر همدان در سال تحصیلی ۹۲-۱۳۹۱. پایان نامه کارشناسی ارشد دانشگاه بوعلی سینا همدان.
۴. جلیلودن، جمشید. (۱۳۹۳). تاثیر «رویکرد درس پژوهی» در بهبود عملکرد دانش آموزان. طرح پژوهشی پژوهشگاه تعلیم و تربیت استان همدان.
۵. چمن نژاد، مرتضی؛ فدوی، اسماعیل. (۱۳۹۳). بررسی تاثیر درس پژوهی بر پیشرفت تحصیلی درس ریاضی (مطالعه موردی: شهرستان میناب). نخستین همایش ملی علوم تربیتی و روانشناسی مرودشت.
۶. حسینی نسب، سید داود؛ لطف الهی، مهری. (۱۳۹۳). بررسی اثر بخشی تکنیک های خلاقیت بر پیشرفت تحصیلی درس مطالعات اجتماعی در دانش آموزان دختر سال اول متوسطه ناحیه دو تبریز. نشریه علمی پژوهشی آموزش و ارزشیابی. سال ۷. شماره ۲۷: ۲۳-۳۷.
۷. خاکباز، عظیمه سادات؛ خدایی، محمدرضا؛ موسی پور، نعمت الله. (۱۳۹۰). تاثیر درس پژوهی بر توسعه حرفه ای معلمان ریاضی. فصلنامه تعلیم و تربیت. شماره ۹۳: ۲۵-۳۳.
۸. سرکارآرانی، محمدرضا. (۱۳۹۴). درس پژوهی: ایده‌ی جهانی بهسازی آموزش و غنی سازی یادگیری، تهران: مرکز نوآوری های آموزشی مرآت.
۹. شهلائی، هما. (۱۳۹۳). بررسی وضعیت برنامه های درس پژوهی در مدارس ابتدایی و ارائه ی راهکارهای سازنده در جهت بهبود آن. پایان نامه کارشناسی ارشد دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکز.
۱۰. صفاریان، سعید؛ فلاح، وحید؛ میرحسینی، حمزه. (۱۳۸۹). مقایسه تاثیر آموزش به کمک نرم افزارهای آموزشی و روش تدریس سنتی بر یادگیری درس ریاضی. مجله فناوری اطلاعات و ارتباطات در علوم تربیتی. شماره ۲۰: ۲۱-۳۶.
۱۱. فتحی عمادآبادی، یحیی. (۱۳۹۴). اثر بخشی آموزش الگوی چند محوری شفیع آبادی و درس پژوهی بر انگیزش شغلی آموزگاران. پایان نامه کارشناسی ارشد دانشگاه آزاد اسلامی واحد مرودشت.
۱۲. فرزانه پور، آزاد. ناطقی، فائزه. سیفی، محمد. (۱۳۹۶). واکاوی اصول حاکم بر اجرای مطلوب برنامه درسی درس - پژوهی، فصلنامه علمی پژوهشی تدریس پژوهی، سال پنجم، شماره اول، بهار ۱۳۹۶، صص ۱۴۸-۱۲۷.
۱۳. قاضی، سمیه. (۱۳۹۳). بررسی تاثیر الگوی درس پژوهی در ایجاد رویکرد سازمان یادگیرنده در مدارس. پایان نامه کارشناسی ارشد دانشگاه مازندران.
۱۴. محمدی، رزگار. حسنی، آرمان. (۱۳۹۸). بررسی تاثیر فرایند درس پژوهی بر توسعه حرفه‌ای معلمان، فصلنامه علمی پژوهشی تدریس پژوهی، سال هفتم، شماره اول، بهار ۱۳۹۸، صص ۱۹-۱.
۱۵. منصوری، زینب. (۱۳۹۳). بررسی نقش آموزش مبتنی بر رویکرد درس پژوهی را بر میزان تفکر انتقادی و پیشرفت درسی. پایان نامه کارشناسی ارشد دانشگاه آزاد اسلامی واحد کرمانشاه.
۱۶. میرشمیری، مرجان؛ مهرمحمدی، محمود؛ کیامنش، علیرضا؛ فردانش، هاشم. (۱۳۸۹). تاثیر درس پژوهی. فصلنامه تعلیم و تربیت. شماره ۱۰۱: ۳۶-۴۲.
۱۷. Bayraktar, G. (۲۰۱۷). The effect of cooperative learning on students' approach to general gymnastics course and academic achievements. *Educational Research and Reviews*, ۶(۱), ۶۲-۷۱.
۱۸. Bjuland, , Raymond; Mosvold, Reidar. (۲۰۱۸). Lesson study in teacher education: Learning from a challenging case. *Teaching and Teacher Education*. Volume ۵۲: ۸۳-۹۰.

۱۹. Leavy, Aisling M; Hourigan, Mairéad. (۲۰۱۸). Using lesson study to support knowledge development in initial teacher education: Insights from early number classrooms. *Teaching and Teacher Education*. Volume ۵۷: ۱۶۱-۱۷۵.

۲۰. Negang, P.W. Schratz, M. Sharma, Santosh. (۲۰۱۷). From Teaching to Leading and Learning *A paper presented at an international conference on Preparing Teachers for a Changing Context*, The Institute of Education, University of London, London, England, ۲-۶ May ۲۰۱۷.

۲۱. Norwich, Brahm; Ylonen, Annamari. (۲۰۱۶). *Design based research to develop the teaching of pupils with moderate learning difficulties (MLD): Evaluating lesson study in terms of pupil, teacher and school outcomes*. *Teaching and Teacher Education*. Volume ۳۴: ۱۶۲-۱۷۳.

۲۲. Sarkar Arani, M.R.; Tomita, F.; Matoba, M.; Saito, E. & Lassegard, J.P. (۲۰۱۲). Teachers' Classroom-based Research: How it Impacts their Professional Development in Japan. *International Journal of Curriculum Perspectives*. ۳۲(۳):۲۵-۳۶.